

ANLATIM TEKNİKLERİ

Çeşitli amaçlara yönelik olarak gerçekleştirilen anlatımın etkileyici olması için çeşitli yöntemlere başvurulur. İşte, anlatımı gerçekleştirirken başvuru olan bu yöntemlere “**anlatım biçimleri**” denir.

1. Öyküleyici (Hikâye Edici) Anlatım

Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatılmak istenilen bir olay içerisinde vermektir. Öyküleyici anlatım da olaylar oluş sırasına uygun bir şekilde verilir.

❖ Eski çiftlik evimizi restore etmek için tuttuğum marangoz, işteki ilk gününü zorlukla tamamlamıştı. Arabasının patlayan lastiği onun işe bir saat geç gelmesine sebep olmuş, elektrikli testeresi iflas etmiş ve şimdi de eski püskü pikabı çalışmayı reddetmişti.

2. Betimleyici (Tasvir Edici) Anlatım

Bu anlatımda amaç; nesneleri, varlıkları belirgin özellikleriyle tanıtip göz önünde canlandırmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için titiz bir gözlem gerekir.

❖ Kulübenin girişinde küçük bir sehpa vardı. Birkaç adım ileride yanıp yanmadığı belli olmayan eski bir soba, sobanın yanında da içi odunla dolu bir kova duruyordu. Zemindeki âdeta yere yapışmış tozdan rengi görünmeyen kilim, odayı baştan sona kadar kaplamıştı.

3. Açıklayıcı (Bilgilendirici) Anlatım

Herhangi bir konu hakkında bilgiler vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir.

❖ Katkı maddelerinin en belirleyici özelliği tek başına gıda olarak tüketilmemesi. Katkı maddeleri doğal, doğala özdeş ya da yapay olabilir. Doğal katkı maddeleri adından da anlaşılabilir gibi doğada bulunur. Doğala özdeş katkı maddeleri doğada var olan bir maddenin benzeridir ancak insan yapımıdır. Yapay katkı maddeleri ise doğada bulunmaz ve tamamen insan yapımıdır.

4. Tartışmacı Anlatım

Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünce biçimine yönleltmek amacıyla başvuru olan anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun sahip olduğu düşüncenin değiştirilmesi amaçlanır.

❖ Kitap, kimilerinin dediği gibi boş zamanları değerlendirmek için ele alınacak bir şey değildir. Kitap, her fırsatta okunup istifade edilecek, başucumuzdan eksik etmememiz gereken bir bilgi kaynağıdır.

Aşağıdaki paragrafların hangi anlatım biçimi ile oluşturulduğunu bulalım.

❖ Etraf iyiden iyiye kararmıştı. Avlunun dışında bıraktığımız atlara ulaşmak için hayli zorluk çektik. Tutunarak ve her adımda ayağımızla yeri yoklayarak yürüyorduk. Atlarımız o kadar yorgundu ki onları adeta sürüklüyorduk. Şaban Ağa her şeye katlanmış, her şeyi göze almış bir adam gibi ayağı sürçerek, çamurlara batarak ve kendini öteye beriye çarparak atını şiddetle çekiyor, ta önde duruyordu.

❖ Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan türlere “tehlike altındaki türler” denir. Bunlar genelde az üreyebilen, uzun ömürlü türlerdir. Tür kaybı, habitatın yok edilmesi ve çevre kirlenmesinin yanı sıra insanların etkileriyle de gerçekleşmektedir. Dinozorlar ve mamutlar gibi türler iklim değişiklikleri ve ortam şartlarındaki değişimler nedeniyle doğal olarak yok olmuştur. Ancak bazı türler, örneğin Afrika leoparı derisi, devekuşları tüyleri, morslar dişleri, balinalar yağı, timsahlar derisi, gergedanlar boynuzu, kurt, çakal gibi hayvanlar evcil hayvanlara zarar verdikleri için hızlı bir şekilde avlanmakta ve bu türlerin varlığı tehlike altına girmektedir.

❖ Yunus’tan sonra dilimiz yavaş yavaş bozulur. “Od” kalkar söz geliş ortadan, onun yerini “ateş” gibi yabancı bir sözcük alır. Bir kısım aydınlar, “Ne yapalım, olmuş bir kez, unutalım ‘od’u, ‘ateş’ var ya onunla görürüz işimizi.” gibi bir düşünceye kapılmışlar. Ama bu düşünce doğru mudur? Tabii ki değildir. Çünkü bu düşünce, öz Türkçe olan pek çok sözcüğün zamanla kaybedileceği anlamına gelir. Dil elbette canlı bir varlıktır, bazı sözcükler elbette varlığını devam ettiremeyecektir. Ancak o güzelim sözcüklerin yerine yabancılarını getirmek, sonra da bunu savunmak hangi vicdana sığar?

❖ Mevsim sonbahar olduğu için yerdeki otlar sararmıştı. Ağaçlar da sonbahardan nasibini almış, yaprakları sarının farklı tonlarına bürünmüştü. Kıvrılarak giden yolun hemen solunda bir ev vardı. Evin önünde ve arkasında çitler göze çarpıyordu.

ÖRNEK

Sıcak hava balonları basit bir fizik kuralına göre çalışır. İçine doldurulan sıcak hava balonun yukarıya doğru hareket etmesini sağlar. Çünkü hava ısınınca yoğunluğu azalır. Sıcak hava balonu, yüksek sıcaklığa karşı dayanıklı kumaşlardan yapılır ve halatlarla balona bağlı bir sepetten oluşur. Sepetin üst kısmında ateşleyici bulunur. Balonu kullanan pilot, ateşleyici çalıştırınca balonun içine sıcak hava dolar. Böylece balon havalanır.

Bu metinde kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Öyküleme	B) Betimleme
C) Tartışma	D) Açıklama

ÖRNEK

Aşağıdaki metinlerin hangisinde yay ayraç içinde verilen anlatım biçimi kullanılmamıştır?

A) Ay doğmuş, epeyce yükselmişti. Birden sürülmüş tarlanın ötesinden, iki karaltının ürkek adımlarla yaklaştığını gördüm. Bozkır ceylanlarıydı bunlar. Nereye gidiyorlardı? Kuşkusuz kaynağa, su içmeye. Ceylanlar tarlanın kenarına gelince durdular. Tuhaf şekilde kabartılmış, demir ve mazot kokan bu toprağa girmekten korkuyorlardı. **(Öyküleyici Anlatım Biçimi)**

B) Bir filikadayım. Koyda demirlemiş bir gemiye doğru gidiyoruz. İki kişiyiz, filikayı kullanan iri yarı adam ve ben. Karadenizli şivesiyle gemi hakkında bilgi veriyor: 'Bu gemi bundan sınra hep bu koyda kalacak çünkü nakinesi yok!' Şaşırıyorum, 'Allah Allah!' diyorum ama o bana bakmıyor. **(Betimleyici Anlatım Biçimi)**

C) Biliyorum, cesaretin erdem olduğunu herkes söylüyor. Ben karşı çıkanlardanam. Çünkü cesaretin erdem olduğunu söyleyebilmek için onun karşısına korkaklığı koymak gerekiyor. Bu demektir ki korkunun ve korkaklığın bulunmadığı bir yerde, cesaret de bulunmaz ya da en azından cesaretin anlamı kalmaz. Cesarete erdemli olma niteliğini ancak korkunun bulunduğu yerde yükleyebiliriz. **(Tartışmacı Anlatım Biçimi)**

D) Benekli akbaba en yüksekten uçan kuş rekoruna sahip. Bu kuş yerden yaklaşık 11.300 metre yüksekten uçabiliyor. Yolcu uçakları da yaklaşık olarak bu yükseklikte uçar. Bu kadar yüksekte, yerden çok daha az miktarda hava, dolayısıyla oksijen bulunur. Ancak benekli akbabalar vücutlarındaki oksijeni daha verimli kullanabilir. **(Açıklayıcı Anlatım Biçimi)**

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Düşünceleri tam olarak açıklayabilmek, kanıtlayabilmek, yazıya inandırıcılık kazandırabilmek amacıyla kullanılan yöntemlere "**düşünceyi geliştirme yolları**" denir.

Düşünceyi geliştirme yolları tanımlama, örneklendirme (örnekleme), tanık gösterme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma ve benzetmedir.

Tanımlama: Bir varlığı, nesneyi veya kavramı tanıtmaktır. Tanımlamada, bir nesne ya da varlığın özellikleri eksiksiz olarak belirtilir.

❖ Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatına müzik denir

Örneklendirme (Örnekleme):

Anlatılanları pekiştirmek, daha anlaşılır duruma getirmek, düşünceyi somutlaştırmak için kullanılır. Yazılı ya da sözlü anlatımda "örneğin, örnek vermek gerekirse, mesela, söz gelimi, sözün gelişi" gibi açıklamayı pekiştirici ifadelerden sonra örnekler sıralanır.

❖ Enerji değerini çok artırmadan gıdayı tatlandırmak için tatlandırıcılar kullanılır. Söz gelişi aspartam olarak bilinen tatlandırıcı katkı maddesi bazı şekerlemelerde ve sakızlarda kullanılır. Aspartam E951 koduyla gösterilir.

Tanık Gösterme:

Düşüncelerin desteklenmesi için bir yazıda veya konuşmada tanınmış kişilerin sözlerini kullanmaya "tanık gösterme" denir. Tanık göstermede mutlaka bir başka yazarın veya düşünürün sözlerine başvurma vardır.

❖ Seçkin kitapları okuyarak hiç tanımadığımız insanlarla konuşabiliriz. Descartes'in "İyi kitaplar okumak, geçmiş yüzyılların en iyi insanlarıyla sohbet etmek gibidir." sözü ne kadar da yerinde söylenmiş bir sözdür.

Karşılaştırma:

Kişi ve nesnelerin benzer veya ayrı yanlarını incelemek için kıyaslama yapmaktır. Karşılaştırma da somutlaştırmayı sağlayan bir yoldur.

❖ Bu sabah bindiğimiz kayak dün bindiğimiz kayıktan daha küçüktü. Dalgalar vurdukça sağa sola sallanıyor, zaman zaman büyük bir dalganın vurmasıyla içine su alıyordu. Bu nedenle kayıktaki herkesin ayakları su içinde kalmıştı.

Sayısal Verilerden Yararlanma:

Sayısal veriler bir düşüncenin, bir bilginin inandırıcı olması, desteklenmesi için kullanılır.

❖ Türkiye'de 6 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin oranının en düşük olduğu il %1,5 ile Antalya olurken Antalya'yı %1,8 oranıyla Tekirdağ ve İzmir takip etti. Okuma yazma bilmeyenlerin oranının en yüksek olduğu iller ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu illeri oldu. Şanlıurfa %10 oranıyla, Türkiye'nin okuma yazma bilmeyenlerin oranının en yüksek olduğu il oldu. Şanlıurfa'yı %9,9 ile Mardin; %9,2 ile Muş, Siirt ve Şırnak; %8,7 ile Diyarbakır takip etti.

Benzetme

Aralarında benzerlik olan iki şeyden benzerlikçe zayıf olanı güçlü olanla anlatmaktır.

❖ Çok değil, bundan otuz yıl kadar önce, Anadolu'nun orta yerindeki bir kasabada, insanlara yardım etmesiyle nam salmış bir kabadayı vardı. İnce beyaz çizgili lacivert takım elbisesinin ceketini, her an çıkabilecek bir kavgayı dikkate alarak omuzlarına şöyle bir atar, yengeç gibi yampiri yampiri yürüyüp cadde sokak gariban insanlara yardım ederdi.

Aşağıdaki metinlerde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını bulalım.

❖ Aslan ve gergedan Afrika'da yaşayan yabanıl hayvanlardandır. Ancak bu hayvanların beslenme alışkanlıkları, saldırma tarzları farklıdır. Aslan etçil, gergedan ise otçuldur. Aslan, saldırı anında pençelerini ve dişlerini kullanırken gergedan, boynuzunu bir silah olarak kullanır.

❖ Yolculuk bir türlü bitmek bilmiyordu. Uzayıp giden yollar bir yılan andırıyor; soğuk hava, tenimize diken gibi batıyordu.

❖ İnsanların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine ya da bir ülkeden öbürüne temelli ya da geçici bir süreliğine taşınmasına göç denir. Göç eden insanlar ise göçmen olarak adlandırılır. Avrupa'da çalışan yabancı işçilerin durumu, geçici göçe iyi bir örnek sayılabilir. Çoğu, belli bir sürenin sonunda yakın bağlantılarını sürdürdükleri kendi ülkelerine geri döner.

❖ "Öyle seveceksin ki kelimeleri sana yetecekler." demişti Cemil Meriç vaktiyle. Gerçekten de öyledir. Öyle seveceksin ki kelimeleri hem fazlasıyla yetecek hem de bir türlü yetmeyecekler sana. Kovalayacaksın manalarını, açık ve saklı, adım adım iz süreceksin peşlerinde, yitip de gitmesinler diye.

❖ Orkidelerden yalnızca süs bitkisi olarak değil, başka amaçlarla da yararlanılır. Örneğin Meksika'da yetişen bir orkide türünün meyvelerinden vanilya denen çok hoş kokulu beyaz bir toz elde edilir. Gıda ve parfüm sanayisinde koku verici olarak yararlanılan bu madde, günümüzde yapay olarak üretilmektedir.

ÖRNEK

Türkiye'de müfredat ve ders kitapları eğitimin başaktörleri olarak biniliyor. Eğitim kalitesindeki zayıflık genelde bu ikisinin suçu olarak görülüyor. Finlandiya'da ise çok basit bir müfredat var ve pek değişmiyor. Öğretmenler okutulacak kitapları kendileri seçiyorlar ama yine de ortalıkta pek ders kitabı gözüküyor. Yani Fin eğitim sisteminde ders kitapları bırakın aktör olmayı, figüran bile değil.

Bu metnin anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

A) Öyküleme - Betimleme	B) Açıklama - Karşılaştırma
C) Betimleme - Benzetme	D) Açıklama - Tanımlama

ÖRNEK

Yağlı güreş, güreşçilerin kispet giyerek ve zeytinyağıyla
I. yağlanarak mücadele ettiği bir güreş biçimidir. Bu güreşte galibiyet için rakibin iki omzunu yere getirmek zorunlu değildir. Çünkü yağlı bir bedeni bu duruma getirmek çok güçtür.

Gürgenlerin dalları gövdenin alt bölümünden çıkar ve yukarıya doğru gelişir. Açık boz renkli gövde kabukları zamanla kararmaya başlar. Kenarları dişli, alt yüzü tüylü olan yaprakları fındık ağaçlarınınkine benzer.

Numaralanmış parçalarda kullanılan düşünceyi geliştirme yolları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

I.	II.
A) Benzetme	Karşılaştırma
B) Tanımlama	Tanımlama
C) Tanımlama	Benzetme
D) Karşılaştırma	Benzetme

ÖRNEK

Ebru, suyun üzerinde renk verme çalışmalarını yaptığı kâğıt süsleme sanatıdır. Kâğıt süsleme sanatlarının en önemlilerindendir. Ebru kâğıdı üzerinde bulutu andıran renk kümeleri meydana geldiği için bulutumsu, bulut gibi anlamına gelen "ebri" kelimesiyle adlandırılmıştır. Batı'da ebruya "Türk kâğıdı" veya "mermer kâğıt" adı verilir.

Bu metinde düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmamıştır?

A) Karşılaştırma	B) Tanımlama
C) Benzetme	D) Örneklendirme